

женням є те, що всі показники слід розглядати в динаміці, для цього потрібно розрахувати показники, які запропоновані в методиці за всі роки діяльності банку, це дасть змогу отримати більш чітке уявлення про становище банку, а також про його перспективи. Значна інформативність буде забезпечена завдяки розгляду взаємозв'язку показників, тобто в разі збільшення, наприклад, фінансового левериджу повинен збільшуватися і розмір економічного капіталу, також адекватними повинні бути темпи зростання капіталу та активів.

Література: 1. Финансовые аспекты слияний и поглощений банков / С. Н. Козьменко, В. В. Колдовский, С. А. Горина // Проблемы і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 4. — Суми: Ініціатива, 2007. — С. 13 – 22. 2. Стельмах В. С. Кредитна система України та банківські технології: Навчальний посібник: У 3 кн. / В. С. Стельмах, А. В. Шаповалов, В. Л. Кропук / За заг. ред. докт. екон. наук, проф. І. В. Сала. — Львів: ЛБІ НБУ, 2002. — 578 с. 3. Лютий І. Конкурентоспроможність банків в умовах глобалізації та лібералізації руху капіталу / І. Лютий, О. Юрчук // Вісник НБУ. — 2006. — №11. — С. 18 – 25. 4. Основні показники діяльності банків України на 1 грудня 2007 року // Вісник НБУ. — 2008. — №1. — С. 35. 5. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р. // <http://www.rada.kiev.ua> 6. Інструкція Національного банку України "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні" від 28.08.2001 р. №368 // <http://www.rada.kiev.ua> 7. Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks. Basele Committee on Banking Supervision // www.bis.org 8. Europeans infiltrate ranks of world's biggest banks. Bank Atlas // Euromoney. — 2001. — June. — P. 140 – 170. 9. Honohan P. Perverse Effects of a Ratings-related Capital Adequacy System // World Bank Journal. — 2000. — May. — P. 28 – 56. 10. The New Capital Adequacy Accord, Basel // BIS. — 2001. — January. — P. 1 – 35.

Стаття надійшла до редакції
05.05.2008 р.

УДК 336.7(477)

**Колесніченко В. Ф.
Омельченко О. І.**

РОЛЬ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

The article deals with the trends of banking system development, peculiarities of the foreign capital investment and its influence on the financial stability of banking sector in Ukraine.

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економічної системи, розвиток фінансового та банківського секторів обумовлює ефективність національної економіки. Україна сьогодні починає активно залучатися до процесу інтеграції фінансового капіталу. На даному етапі спостерігається позитивна макроекономічна динаміка, але мають місце слабкості фінансових ринків і недосконалість банківського сектору

економіки. Оскільки економічна спрямованість України передбачає створення та функціонування стабільного, ефективного, ліквідного та конкурентного середовища, то дослідження проблем конкурентоспроможності банківської сфери, як однієї з основних сфер діяльності фінансових інститутів, є доцільним та актуальним.

Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку. Водночас слід зважати на низку фінансових ризиків, пов'язаних зі швидким зростанням частки іноземного банківського капіталу. Вони можуть призвести до втрати суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливого посилення нестабільності, несподіваних коливань ліквідності банків, імовірного відтоку фінансових ресурсів.

Залучення іноземного капіталу і фінансових технологій необхідне для розширення можливостей фінансового маневрування при обмеженості внутрішніх ресурсів, що дає змогу реструктуризувати економіку країни. Узгоджені думки щодо визнання доцільності залучення іноземних ресурсів стають суперечливими, коли йдеться про умови їх надходження та використання.

Якщо надходження іноземного банківського капіталу регулюється та контролюється належним чином, структура банківської системи поліпшується, вітчизняні банки отримують більше стимулів для виходу на міжнародні фондові ринки, зростає ефективність трансмісійного механізму грошово-кредитної політики. Таким чином, в Україні під впливом іноземного капіталу можна очікувати створення якісно нового фінансово-економічного середовища, виникнення нових можливостей. Але необхідно враховувати можливі проблеми, а саме: структурні ризики, загострення проблем політичного, соціального та економічного характеру, втрату економічного суверенітету та загрозу економічній безпеці країни.

Усе це зумовлює актуальність дослідження впливу іноземного капіталу на роботу банківської системи України. Вирішення питання про форми та масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на вітчизняному ринку банківських послуг має підпорядковуватися стратегічним цілям соціально-економічного розвитку, підвищення національної конкурентоспроможності, економічної безпеки, зміцнення грошово-кредитної системи України [1].

Незважаючи на численні розробки (О. Васюренко, А. Гальчинський, О. Пересада, А. Мороз, Л. Примостка, В. Гриньова, В. Ющенко, В. Корнєєв, Н. Шелудько) в межах проблематики конкурентоспроможності вітчизняних фінансових структур в умовах експансії іноземного капіталу, невіршеними залишаються питання співвідношення між вітчизняними й іноземними фінансовими інститутами, питання преференції іноземним структурам, питання впливу присутності іноземного капіталу на економічну безпеку країни [2 – 4].

Сьогодні висловлюються різні, навіть полярні думки щодо необхідності присутності іноземного капіталу в статутному фонді банків і доцільності квотування його частки в структурі банківських активів.

Зокрема, В. Геєць дає оцінку позитивним і негативним наслідкам впливу іноземного капіталу для банківської системи України [5]; О. Барановський наводить результати порівняння аналізу умов функціонування іноземного капіталу в банківських системах України, Росії та Білорусі [6]; О. Сугоняко з критичних позицій оцінює можливості подальшого розширення частки іноземних інвесторів у вітчизняній банківській системі [1].

У світовій практиці є приклади як позитивного (передача новітніх технологій, створення робочих місць, розвиток експортного потенціалу країни), так і негативного (односторонній розвиток економіки, створення сировинних придатків для країни-інвестора, інтенсивне використання робочої сили за низької оплати праці), досвіду залучення іноземних інвестицій [1].

Таблиця

Банки з іноземним капіталом в Україні

Показники	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Кількість банків за реєстром	195	189	182	179	182	186	193	198
Кількість банків, які мають ліцензію НБУ та надають звітність	154	153	157	157	160	165	170	175
Банки з іноземним капіталом								
Кількість банків	31	21	20	19	19	23	35	47
У тому числі зі 100% іноземним капіталом	7	6	7	7	7	9	13	17
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі діючих банків, %	13,3	12,5	13,7	14,2	13,2	22,4	27,6	35

З огляду на зазначене вище, метою даного дослідження є аналіз позитивних і негативних наслідків присутності іноземного капіталу та його вплив на конкурентоспроможність банківського сектору країни.

Українська банківська система перебуває у процесі активного становлення. Про це свідчить той факт, що за останні 5 років вона є одним із лідерів серед систем інших країн за темпами приросту банківських активів (приблизно до 40% на рік). Збільшення відбувається переважно за рахунок нарощування кредитної активності банків. Загальна сума виданих ними кредитів збільшилася майже у два рази (49,9%) [7]. Такі тенденції відображають зростаючу роль банків у розвитку національної економіки [4]. Але незаперечливим є той факт, що справжньої конкурентоспроможності банківського сектору України на світовому ринку ще немає [2]. Цю ж тезу можна віднести й до регіональної конкуренції, оскільки практично вся вага частка української банківської системи, включаючи усі її надбання і переваги, розташована у Київській області, а у Львівській, Одеській, Харківській і Чернігівській областях їх кількість залишилася незмінною, в інших — навпаки, поступово скорочується, хоча їх статутний капітал поступово зростає. Тобто Київ та Київська область займають передову позицію. Дніпропетровську, Донецьку, Харківську, Одеську, Запорізьку, Львівську, Полтавську області та АР Крим можна віднести до групи середньої концентрації; Луганську, Миколаївську, Черкаську, Волинську, Чернігівську, Херсонську, Сумську, Вінницьку області — до групи незначної концентрації, а Житомирську, Хмельницьку, Рівненську, Закарпатську, Кіровоградську, Тернопільську, Чернівецьку області — лише до групи низької концентрації. Це свідчить не про погіршення стану банківської системи у регіонах, а про те, що банки розширюють кількість своїх філій, а самі переводяться до м. Київ, що й зумовлює проблему відсутності як регіональної конкуренції, так і регіональної конкурентоспроможності [2].

Поглянемо, яку роль у підвищенні конкурентоспроможності відіграє присутність іноземного банківського капіталу в Україні.

Рівень конкурентоспроможності українських банків на сьогодні досить низький. Значні політичні ризики та нестабільність в економічному середовищі стримували прихід транснаціональних банків в Україну. Але поступово ситуація змінюється на краще, тому збереження балансу іноземного й вітчизняного капіталів на фінансовому ринку потребує активних дій з боку держави. Головним напрямком роботи у цій сфері є розробка стратегії щодо іноземних банків.

Протягом останніх років банківський сектор суттєво змінився, передусім структурно — приплив іноземного капіталу значною мірою скоригував стратегії розвитку місцевих банків. Останні змушені трансформуватися — змінювати наявні організаційні структури на досконаліші, розширювати спектр послуг, проводити ребрендинг — і зрештою ставати привабливішими та відкритішими для клієнтів, тим самим підвищуючи свою конкурентоспроможність [8].

Вітчизняна банківська система переживає процес прискорення інтеграції шляхом розширення присутності в ній іноземного капіталу (таблиця) [6; 8; 9].

Іноземні банки активізували свої зусилля на фінансовому ринку України, починаючи з 2005 року. Значний інтерес для них становить роздрібний сегмент із доходами населення, що зростають, і нереалізованими потребами в кредитуванні. Проте даний сектор освоюють і вітчизняні банки та кредитні спілки. Це свідчить про те, що іноземні банки приділяють велику увагу проблемі диверсифікованості активів, і, як наслідок, їх збалансованості [8].

Одним із основних аспектів при дослідженні конкурентоспроможності і стабільності банківського сектору України є збереження диверсифікованості представлення капіталу за країною походження і, як наслідок, активів.

До банківського сектору України наразі прийшли такі потужні гравці, як австрійський "Raiffeisen", італійський "Unicredit", французькі банківські групи ("BNP Paribas", "Societe Generale" та "Calyon"), шведський SEB, угорський OTP, польський PKO. Тому можна зробити висновок про достатній ступінь диверсифікованості банківського сектору України за країною походження капіталу, що підтримує здорову конкуренцію серед банків [8].

Останнім часом з'явилися нові аргументи на користь участі іноземних банків у розбудові банківського сектору в країнах із перехідною економікою, що пояснюється тенденціями консолідації банків, яка привела до виникнення кількох потужних транснаціональних банківських установ, що домінують на міжнародному ринку банківських послуг і мають суттєві конкурентні переваги. Регіональні банки в країнах, що розвиваються, як правило, не мають ресурсів, достатніх для створення конкурентоспроможних мереж за межами своїх країн, і не здатні надавати своїм клієнтам певні види послуг на високому рівні. Тому вони змушені створювати альянси з транснаціональними банками [8].

Дослідження матеріалів круглого столу (кінець 2006 року) дозволяють зробити такі висновки щодо тенденцій функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу [1]:

зростання обсягів статутного капіталу банків із іноземним капіталом супроводжується зростанням обсягів статутного капіталу всіх діючих банків;

збільшується кількість банків зі 100% іноземним капіталом;

зростає вартість цінних паперів у портфелі банків на продаж та інвестиції;

підвищення обсягів статутного капіталу банків з іноземним капіталом супроводжується зростанням практично всіх показників кредитування економіки України;

збільшення обсягів депозитів в іноземній валюті;

зниження вартості портфеля пайової участі банків;

перерозподіл кредитів на користь кредитів в іноземній валюті;

зростання частки депозитів в іноземній валюті та частки строкових депозитів.

Звернемо увагу на досвід залучення іноземного капіталу в банківські системи країн Центральної та Східної Європи. За словами В. Рісина [1], основними причинами розширення діяльності банків економічно розвинутих країн є: зростання міжнародних торговельних оборотів, збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій, глобалізація фінансових ринків, просування банків на менш розвинутих ринках, злиття транснаціональних і регіональних банків з метою підвищення їх конкурентоспроможності.

Основними характеристиками банківського сектору країн Центральної та Східної Європи можна назвати такі: домінування банків з іноземним капіталом на ринку банківських послуг, поступовий рух від представництва до безфіліального банку, посилення концентрації у банківському секторі і поява надпотужних банківських груп, лібералізація фінансових систем та адаптація банківського законодавства до вимог ЄС, ліквідація бар'єрів.

Аналізуючи досвід 80 країн, С. Классенс зазначав, що присутність іноземних банків у країнах з перехідною економікою призводить до зменшення дохідності та маржі місцевих банків, таким чином збільшуючи ефективність і конкурентоспроможність банківської системи приймаючої країни [8].

Таким чином, проведений аналіз та дослідження різних точок зору вчених-економістів [1 – 9] щодо присутності іноземного капіталу на вітчизняному ринку банківських ресурсів дозволили виділити такі основні позитивні та негативні наслідки впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність банківської системи України (рисунк).

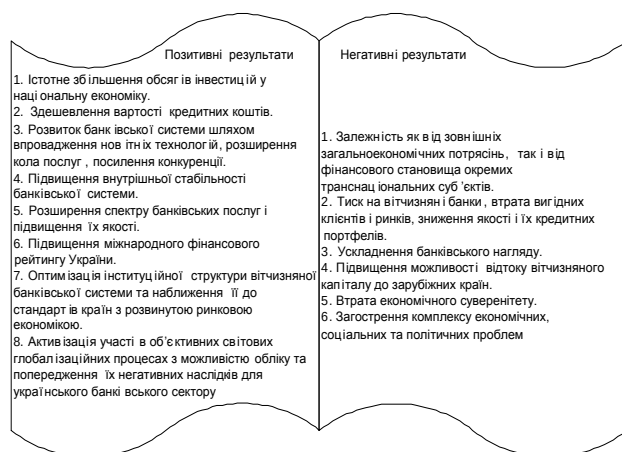

Рис. Результати присутності іноземного капіталу в банківському секторі економіки

Аналітики стверджують, що в найближчій перспективі іноземна присутність у вітчизняній банківській системі збільшуватиметься. Тож з метою підвищення рівня конкурентоспроможності необхідно реалізувати перелік завдань з метою оптимального використання інтеграційних процесів і пов'язаного з цим припливу іноземного капіталу: вдосконалення організаційної структури банківського ринку, збереження української складової в капіталі банківської системи, стимулю-

вання розвитку економіки шляхом зниження рівня кредитних ставок, збереження фінансової стабільності в країні, підвищення привабливості для іноземних інвесторів.

Отже, співвідношення позитивних і негативних моментів від зазначених вище тенденцій говорить на користь присудності іноземного капіталу в банківському секторі країни. Дискусійним є лише ступінь цієї присутності, котрий залежить від форми, яку оберуть іноземні банки при входженні на банківський ринок України (відкриття нових банків; купівля і розвиток існуючих місцевих банків; поглинання власного дочірнього банку тощо).

Світовий досвід показує, що, як правило, плюси та мінуси вливання іноземного капіталу до внутрішніх банківських систем є збалансованими за умови продовження активної діяльності вітчизняних банків та збереження за ними значної частки банківської системи країни. І вирішального значення набуває поняття конкурентоспроможності місцевих банків – як можливості успішно боротися за місце на ринку, реалізуючи власні конкурентні переваги та враховуючи переваги іноземних банківських груп.

На думку автора, присутність іноземного капіталу в банківському секторі України є позитивним моментом, який необхідно ефективно використати для вирішення стратегічних завдань соціально-економічного розвитку: підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи та зміцненню грошово-кредитної політики України.

Підсумовуючи викладене вище, слід підкреслити такі моменти. Розширення присутності банків з іноземним капіталом на українському банківському ринку сприятиме подальшому впровадженню сучасних банківських технологій; міжнародному досвіду ведення банківської справи; високому рівню обслуговування клієнтів; якісних послуг, комплексного підходу до обслуговування клієнтів; впровадженню принципів корпоративного управління в банківську практику.

Присутність їх прискорює розвиток банківської системи внаслідок посилення міжбанківської конкуренції, сприяє вирішенню проблем капіталізації місцевих банків. Активізація процесів інтеграції, яка спостерігається в Європі, обов'язково торкнеться і України. Пожвавлення роботи іноземних банків на вітчизняному банківському ринку можна очікувати після приведення внутрішнього законодавства до європейських правил. Основним вектором у реформуванні законодавства має стати стимулювання припливу іноземного капіталу в Україну, але із врахуванням національних інтересів.

Література: 1. Кузнецова А. Оцінка впливу іноземного капіталу на функціонування банківської системи / А. Кузнецова, О. Другов, В. Рісин // Вісник НБУ. – 2007. – №01. – С. 24–27. 2. Кириченко М. Вплив іноземного капіталу на розвиток банківської системи України // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №6. – С. 9–15. 3. Корнєєв В. Конкурентоспроможність банків України в умовах лібералізації ринків фінансових послуг // Вісник НБУ. – 2007. – №11. – С. 14–17. 4. Шелудько Н. Кредитна експансія та стійкість банківського сектору в Україні // Фінанси України. – 2007. – №10. – С. 148–156. 5. Гесць В. Іноземний капітал у банківській системі України // Дзеркало тижня. – 2006. – №26 // <http://www.dt.ua/2000/2040/53895>. 6. Барановський О. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії та Білорусі // Вісник НБУ. – 2007. – №09. – С. 12–20. 7. Д'яконова І. Пошук стратегії розвитку банківської системи України в умовах глобалізації фінансових ринків // Вісник НБУ. – 2008. – №2. – С. 26–31. 8. Шаповалов А. Присутність іноземного капіталу в банківському секторі України // Вісник НБУ. – 2008. – №4. – С. 2–7. 9. Смовженко Т. Управління процесом зростання участі іноземних інвесторів у роботі банківської системи України / Т. Смовженко, О. Другов // Вісник НБУ. – 2008. – №01. – С. 16–19.

*Стаття надійшла до редакції
26.05.2008 р.*